सर्वइति चेतनत्वेपिगजादिवत्परप्रेर्यत्वेनावशत्वाद्दंडादितुल्यत्वमेवममेत्यर्थः॥४०॥ अथवेति तेपिआयुधादयोपि अयमर्थः आयुधंहि अयस्कांतवत्प्रहर्तारंप्रयोजयति तेनायुधक
र्तापिप्रयोजकस्तस्यचायंकारयिताप्रहर्तुकामःप्रयोजकइत्यन्योऽन्यप्रयोज्यत्वान्नकस्यचिद्धंतृत्वमित्यर्थः॥४१॥ फलितमाह एवमिति चेतनत्वाद्वध्यत्वंममचेन्मन्यसे तर्ह्येकस्मिन्
वधकार्येसाक्षात्परंपरयाबहूनांप्रयोजकत्वमस्तीतिसर्वेषुयथाविभागंकिल्बिषंनमय्येवेत्यर्थः समवायेसमुदाये॥४२॥ कर्ताप्रस्तुतक्रियायां त्वमेववध्योसीत्यर्थः॥४३॥ असतीति
यतः कृतेऽपिअसतिदुष्टेकार्येदोषेहेतुःकर्तानलिप्यतेतवमते तस्मात्चोरादिरत्रैवराज्ञांवध्यःप्रायश्चित्तीचनस्यात् तथाचशास्त्रानर्थक्यंप्रेत्यखादंतितेचतानित्यादेरप्रामाण्यंच
स्यादितिभावः॥४४॥ कार्येति कारणेकर्तरिसतिकुठारोद्यमनादिकार्येणछिदिक्रियाजायतेअसत्यपिकर्तरितरुशाखांतनिघर्षणकार्येणतज्जेनाग्निनावनदाहक्रियाजायते

सर्पउवाच सर्वएतेह्यस्ववशादंडचक्रादयोयथा॥ तथाहमपितस्मान्मेनैषदोषोमतस्तव॥४०॥ अथवामतमेतत्तेतेप्यन्योऽन्यप्रयो
जकाः॥ कार्यकारणसंदेहोभवत्यन्योन्यचोदनात्॥४१॥ एवंसतिनदोषोमेनास्मिवध्योनकिल्बिषी॥ किल्बिषंसमवायेस्यान्मसेयदि
किल्बिषं॥४२॥ लुब्धकउवाच कारणंयदिनस्याद्वैनकर्तास्यास्त्वमप्युत॥ विनाशकारणंत्वंचतस्माद्वध्योऽसिमेमतः॥४३
असत्यपिकृतेकार्येनेहपन्नगलिप्यते॥ तस्मान्नात्रैवहेतुःस्याद्वध्यःकिंबहुमन्यसे॥४४॥ सर्पउवाच कार्याभावेक्रियान
स्यात्सत्यसत्यपिकारणे॥ तस्मात्समेस्मिन्हेतौमेवाच्योहेतुर्विशेषतः॥४५॥ यद्यहंकारणत्वेनमतोलुब्धकतत्वतः॥ अन्यःप्रयो
गेस्यादत्रकिल्बिषीजंतुनाशने॥४६॥ लुब्धकउवाच वध्यस्त्वंममदुर्बुद्धेबालघातीनृशंसकृत् भाषसेकिंबहुपुनर्वध्यःस
न्पन्नगाधम॥४७॥ सर्पउवाच यथाहवींषिजुह्वानामखेवैलुब्धकर्त्विजः॥ नफलंप्राप्नुवंत्यत्रफलयोगेतथाह्यहं॥४८॥
भीष्मउवाच तथाब्रुवतितस्मिंस्तुपन्नगेमृत्युचोदिते॥ आजगामततोमृत्युःपन्नगंचाब्रवीदिदं॥४९॥ मृत्युरुवाच
प्रचोदितोहंकालेनपन्नगत्वामचूचुदं॥ विनाशहेतुर्नास्यत्वमहंनप्राणिनःशिशोः॥५०॥

तस्माच्छाखायाइवममापिकर्तृत्वंअप्रयोजकत्वान्नदोषहेतुः विशेषाभावादित्यर्थः॥४५॥ यदीतिकारणत्वेनप्रयोज्यकर्तृत्वेनतवमतोहंतर्हिशाखायावायुरिवममापिप्रयोगे
प्रवर्तनेऽन्योस्तिकर्तासएवजंतुनाशनेकिल्बिषीभवेत् वस्तुतस्तुवायोरिवतस्यापिनकिल्बिषित्वमितिभावः॥४६॥ वध्यइतिधीपूर्वकारीहिंस्रस्वभावस्त्वंकुतर्कैर्वृक्षसाध
र्म्यमात्मनोब्रुवाणोदुर्बुद्धित्वाद्वध्योसीत्यर्थः॥४७॥ एवमृत्विगादिवदन्यप्रेर्यत्वान्नाहंकिल्बिषीकिंतुममप्रयोजकएव शास्त्रफलंप्रयोक्तरीतिन्यायादितिसर्पउवाच यथे
ति॥४८॥ यथास्तेनंगजोहंतिगजंचमहामात्रःप्रेरयतिमहामात्रंचप्रभुःप्रयुंक्तेप्रभुंचस्तेनापराधइतिस्तेनःस्वापराधेनैवहन्यतेनतत्रराजमहामात्रगजानांदोषगंधोऽस्ति एवं
भीष्मादीन्निघ्नतोपितवगजस्यवनदोषोऽस्तीतिशेषग्रंथतात्पर्यं मृत्युः प्राणानामपहर्त्रीदेवता॥४९॥ कालेनईश्वरेण॥५०॥

Digitized by Google